

**Khóa đào tạo ngắn hạn về chủ đề
"Dân số học Gia đình"
tại Viện Xã hội học**

Trong thời gian từ 22 đến 28/6/1998, khóa đào tạo ngắn hạn về chủ đề "Dân số học Gia đình" (Family Demography) đã được tổ chức tại Viện Xã hội học. Các giảng viên của khóa học là Giáo sư Tiên sỹ Pamela Smock và Deborah Carr đến từ Trung tâm Nghiên cứu Dân số, Trường Đại học Michigan, Hoa Kỳ. Khóa học gồm 17 học viên là cán bộ nghiên cứu và giảng viên từ các Viện nghiên cứu và các Trường Đại học trong cả nước.

Mục đích của khóa đào tạo này là nhằm cung cấp cho học viên những khái niệm cơ bản về môn khoa học mới là "Dân số học Gia đình". Các khái niệm của môn Dân số học và Xã hội học Gia đình được kết hợp trong một khung khái niệm nhấn mạnh đến sự biến đổi dưới tác động của công nghiệp hóa và hiện đại hóa. Minh họa cho các quan niệm lý thuyết, các Giáo sư đã sử dụng những số liệu về Dân số và Gia đình ở nước Mỹ, đồng thời nêu lên những biến thái của nó trong sự so sánh với số liệu của cuộc nghiên cứu lịch đại dân số ở Việt Nam, cũng như ý kiến của học viên trong quá trình thảo luận.

Ngoài ra, các học viên còn được hướng dẫn thực hành cách lựa chọn một vấn đề nghiên cứu, hình thành giả thuyết và đưa ra một chiến lược phân tích số liệu thực tế bằng chương trình SPSS. Dựa trên các kết quả thực tập này, các học viên được chia thành nhóm, xây dựng và trình bày các dự án nghiên cứu của nhóm mình.

Sự thành công của khóa đào tạo qua kết quả học tập của các học viên, cũng như nhu cầu đào tạo về mục đích, nội dung do chính các học viên đặt ra trong phiếu đánh giá cuối khóa học là kết quả của một định hướng đào tạo hiệu quả, phù hợp với thực tế của Việt Nam do Giáo sư Tương Lai, Viện trưởng Viện Xã hội học đặt ra trong chuyến đi thăm các Trường Đại học Mỹ (5/1996). Sự thành công của hai khóa đào tạo mùa hè trong sự hợp tác với Trung tâm Nghiên cứu Dân số, Trường Đại học Michigan thể hiện tiềm năng cũng như triển vọng trong lĩnh vực đào tạo của Viện Xã hội học trong chương trình hợp tác với các Trường Đại học Mỹ.

P.V

**Triển khai đợt khảo sát xã hội học
năm thứ 4 của chương trình
"Nghiên cứu Lịch đại dân số Việt Nam"**

Được sự đồng ý của Giám đốc Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia, trong tháng 7 và tháng 8 năm 1998, Chủ nhiệm chương trình Nghiên cứu lịch đại dân số Việt Nam đã triển khai cuộc khảo sát xã hội học năm thứ 4 trên địa bàn 10 xã, phường thuộc 3 tỉnh Hà Nam, Nam Định và Ninh Bình, với đối tượng phỏng vấn là các hộ gia đình và cá nhân đã được phỏng vấn trong 3 năm 1995, 1996 và 1997. Đây là chương trình nghiên cứu dài hạn hợp tác giữa Viện Xã hội học thuộc Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia và Trường Đại học Tổng hợp Oa-Sinh-Tơn (Seattle, Mỹ). Trên cơ sở những số liệu thu thập được từ đợt khảo sát cơ bản năm 1995 và các đợt khảo sát bổ sung năm 1996 và 1997, đợt khảo sát năm nay tập trung vào những thay đổi so với năm 1997 trong cơ cấu nhân khẩu, điều kiện sống, và điều kiện làm việc của mỗi hộ gia đình, cũng như những biến đổi trong đời sống hôn nhân, gia đình và nghề nghiệp của các thành viên trong hộ gia đình.

Thực hiện phương châm kết hợp công tác nghiên cứu và đào tạo, bên cạnh việc cử một số cán bộ của Viện có kinh nghiệm nghiên cứu tham gia vào đoàn khảo sát, Viện Xã hội học đã tuyển vào đoàn một số cán bộ trẻ vừa tốt nghiệp Khoa Xã hội học, Trường đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn. Thông qua việc phỏng vấn các hộ gia đình và kiểm tra các phiếu đã phỏng vấn, cũng như qua việc dự các buổi thảo luận về chuyên môn tại mỗi địa phương, các cán bộ trong đoàn khảo sát đã thu được những kinh nghiệm bổ ích cho hoạt động nghiên cứu của cá nhân.

Nhờ làm tốt công tác chuẩn bị, từ kinh nghiệm tổ chức các đợt nghiên cứu năm 1995, 1996 và 1997, trong đợt khảo sát năm nay điều kiện làm việc cho phỏng vấn viên đã được nâng lên, giúp các cán bộ trong đoàn thực hiện tốt nhiệm vụ phỏng vấn. Sau hơn một tháng triển

khai đợt khảo sát, chương trình Nghiên cứu lịch đại dân số Việt Nam năm thứ tư đã kết thúc thành công.

Chương trình Nghiên cứu lịch đại dân số Việt Nam là cuộc nghiên cứu lịch đại lần đầu tiên được thực hiện ở Việt Nam. Cùng với các đợt khảo sát năm 1995, 1996 và năm 1997, đợt khảo sát năm 1998 đã gợi ra những kinh nghiệm quý báu cho việc triển khai các cuộc nghiên cứu xã hội học thuộc loại này ở Việt Nam.

PV.

Hội nghị quốc tế về "Dân số và phát triển" tại Đà Nẵng

Trong ba ngày từ 12 đến 14 tháng 8 năm 1998, tại Đà Nẵng, Viện Xã hội học thuộc Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia, đã phối hợp với Ủy ban Dân số-Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng tổ chức thành công Hội nghị quốc tế về Dân số và Phát triển. Hội nghị này là hội nghị quốc tế đầu tiên của dự án Dân số và Phát triển, một dự án hợp tác giữa Viện Xã hội học và trường Đại học Washington (Hoa Kỳ) với sự hỗ trợ và trao đổi kinh nghiệm của các đồng nghiệp ở Ủy ban Dân số-Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng. Hội nghị đã nhận được sự giúp đỡ nhiệt tình của Thành ủy, Hội đồng Nhân dân, Ủy ban Nhân dân thành phố Đà Nẵng và các cấp chính quyền địa phương.

Hội nghị đã thu hút sự tham gia của nhiều học giả trong nước và nước ngoài. Các học giả trong nước tham dự hội nghị đến từ các cơ quan và tổ chức như Viện Xã hội học, Viện Khoa học Xã hội tại thành phố Hồ Chí Minh, Ủy ban Dân số-Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng, Phân hội Kế hoạch hóa gia đình Việt Nam tại Đà Nẵng và một số nhà khoa học của Đà Nẵng. Các học giả nước ngoài đến từ các trường Đại học lớn như Đại học Washington, Đại học Texas, Quỹ Rockefeller Foundation và Văn phòng Hội đồng Dân số Hoa Kỳ tại Việt

Nam. Một điều làm cho hội nghị này thực sự là một hội nghị quốc tế là các học giả tham gia cũng thuộc nhiều dân tộc khác nhau. Ngoài các học giả chủ nhà là người Việt Nam còn có các học giả người Mỹ, người Ấn Độ, người Ita-lia, người Đài Loan (các học giả Pháp, Canada, Hàn Quốc, Indonesia cũng đăng ký nhưng không đến kịp do những khó khăn riêng của họ). Sự đa dạng trong nguồn gốc xuất thân của những người tham gia hội nghị đã đưa đến cho hội nghị sự phong phú trong các cách tiếp cận chủ đề Dân số và Phát triển ở Việt Nam và những kinh nghiệm ở các nước khác.

Nội dung chủ yếu của hội nghị xoay quanh các kết quả ban đầu của cuộc Nghiên cứu Lịch đại dân số Việt Nam-nghiên cứu lịch đại xã hội học đầu tiên của Việt Nam và là phần trọng tâm của dự án Dân số và Phát triển. Ngoài ra, hội nghị cũng lắng nghe các tham luận về những nghiên cứu của các dự án trong nước và quốc tế khác về đề tài Dân số và Phát triển.

Hội nghị mở đầu bằng bài tóm tắt các tìm tòi khoa học theo hướng này và các hoạt động hợp tác quốc tế và liên ngành trong nghiên cứu khoa học của Giáo sư Tương Lai-Viện trưởng Viện Xã hội học- Chủ nhiệm Dự án. Giáo sư Tương Lai đã nhấn mạnh những bước tiến vững chắc về phương pháp nghiên cứu, kinh nghiệm thực địa, kinh nghiệm hợp tác liên ngành, kinh nghiệm làm việc theo nhóm của các nhà nghiên cứu với những sở trường khác nhau. Đặc biệt, Giáo sư Tương Lai đánh giá cao những tìm tòi phát hiện mới về nội dung nghiên cứu mà nhóm tham gia dự án đã thu được trong quá trình triển khai dự án. Sau phân phát biểu của ông Viện trưởng, là lời giới thiệu của PGS.PTS Phạm Bích San- Phó Viện trưởng Viện Xã hội học-người chịu trách nhiệm tổ chức cuộc hội thảo quốc tế này. Lời giới thiệu giúp cho người đọc hiểu được một cách vắn tắt những thành tựu nổi bật của cuộc Nghiên cứu Lịch đại dân số Việt Nam và sự

đóng góp nhiệt tình của các đại biểu quốc tế qua các tham luận gửi đến.

Báo cáo của Bác sĩ Lê Thị Phước (Ủy ban Dân số-Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng) đã vẽ nên bức tranh toàn cảnh về tình hình dân số và mối liên hệ của nó với các vấn đề phát triển của Đà Nẵng. Bác sĩ Lê Thị Phước cũng nêu bật tính chất cấp bách của các nghiên cứu khoa học đối với những vấn đề thực tiễn và tính liên tục trong các hoạt động khoa học và hoạt động thực tiễn.

Tham luận của các nhà khoa học thuộc Viện Xã hội học đề cập tới nhiều vấn đề cấp thiết của nghiên cứu xã hội học về dân số và phát triển. Đoàn Kim Thắng và Vũ Mạnh Lợi đã nhấn mạnh độ bao trùm và tính nhất quán cao của số liệu Nghiên cứu Lịch đại 1995 trong phân tích chất lượng số liệu của mình. Bàn về phương pháp nghiên cứu còn có bài của Nguyễn Đức Vinh về Những khía cạnh kỹ thuật của việc nhập số liệu Nghiên cứu Lịch đại. Dương Chí Thiện, Nguyễn Hữu Minh và Bùi Thanh Hà trình bày các tham luận cho thấy những biến đổi mạnh mẽ của gia đình Việt Nam trong thế kỷ XX, đặc biệt là những biến đổi về hình thức hôn nhân và những chọn lựa trong hôn nhân trong thời kỳ Đổi mới kinh tế. Vũ Mạnh Lợi đưa ra những tìm tòi mới trong tham luận về "Động thái các thời điểm sinh đẻ". Đặng Nguyên Anh nêu lên các kết quả mới nhất của mình về di dân. Những tìm tòi của Nguyễn Thanh Liêm về "Dân số trôi nổi ở Việt Nam" gây sự chú ý đặc biệt trong những thảo luận hành lang.

Các tham luận của các học giả nước ngoài cũng thu hút sự chú ý đặc biệt của hội nghị. Charles Hirschman, đối tác nước ngoài chính của dự án, đã nêu một tấm gương sáng về tính trung thực trong nghiên cứu khoa học bằng việc tự phê phán một công trình trước đó của mình về gia đình Việt Nam khi các số liệu mới của Nghiên cứu Lịch đại Việt Nam đem lại cho ông cách nhìn nhận mới. Brian Hammer trình bày những nét tổng quát về bối cảnh kinh

tế xã hội của hộ gia đình và cá nhân có tầm quan trọng đối với các hành vi dân số. Soumya Alva đề cập đến các khuôn mẫu trong phân bố công ăn việc làm ở Việt Nam trong thời kỳ Đổi mới. Daphne Kuo nêu lên những phát hiện mới trong quá độ giáo dục ở Việt Nam từ đầu thế kỷ XX đến nay. Giovanna Merli đưa ra bản tham luận xúc động lòng người về những tổn thất về người trong cuộc chiến tranh chống Mỹ. Bà Lynellyn D. Long, Giám đốc Văn phòng Hội đồng Dân số Hoa Kỳ tại Việt Nam, cũng trình bày một tham luận đặc sắc dựa trên nghiên cứu công phu của bà về cuộc sống và công việc của những nhà kinh doanh là Việt kiều ở Việt Nam.

Một số các học giả khác, tuy không có tham luận chính thức, cũng có nhiều đóng góp qua những trao đổi ý kiến trực tiếp tại diễn đàn hội nghị.

Bên cạnh các hoạt động trao đổi học thuật và nghe tham luận chính thức, các học giả tham gia Hội nghị còn có nhiều hoạt động nghề nghiệp hữu ích khác như xem băng video về thực địa trong Nghiên cứu Lịch đại Việt Nam, thăm Ủy ban Dân số-Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng và Hội Kế hoạch hóa gia đình Đà Nẵng, thăm Bảo tàng Chàm và Phố cổ Hội An.

Buổi liên hoan chia tay khi kết thúc hội nghị thực sự là một sự kiện đáng ghi nhớ. Các học giả đều bày tỏ một ý chung là hội nghị đã đem lại cho họ những hiểu biết mới và giúp họ đề ra một kế hoạch nghiên cứu và hợp tác mới trong tương lai. Hầu hết tất cả các học giả đều xin hát tặng hội nghị những bài hát của quê hương xứ sở mình và xem đó như sự biết ơn những người tổ chức một hội nghị thực sự khoa học và bổ ích này. Những người có mặt trong buổi chia tay đáng ghi nhớ đó ở một nhà hàng bình dân ở Đà Nẵng đã được nghe các khách tham dự hội nghị hát những làn điệu dân ca của Mỹ, Pháp, Italia, Anh, Nga, Trung Quốc và Việt Nam.

Hiếm có một hội nghị quốc tế đã kết thúc một cách quốc tế như vậy.

PV.